

פרשת תולדות

מפי מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

בס"ד כסלו תשע"ו • גליון 121

ניתן לשלוח מייל לכתובת rephael.wasser@gmail.com ולקבל את הגיליון מידי שבוע לתיבת המייל

חינוך הנער לאור פרשיית יעקב ועשיו

תשוקה, ברכה ותפילה, התאמת כלים ושמחה בילד

ראשי פרקים:

נשואי יצחק עם רבקה והולדת התאומים ◊ תשוקה לתורה - אברהם מתחיל ויצחק ממשיך ◊ ימ"ח מיוחד שמופקד על מנות אחרונות ◊ התשוקה היא הבסיס ללימוד תורה ◊ מה יגרם לילד להתפלל טוב יותר? ◊ למה העובר כולו בא מהצד שלי? ◊ משל להדס ועצבונות ◊ יצחק אהב קודם כל את יעקב ◊ אפשר היה לחולל אצל עשיו שינוי ◊ ברכת הורים עודפת על ברכת אחרים ◊ ה"סטויפלר" מוריד דמעות כדי שחיימק'ה שלו יצא בן תורה ◊ לתת את הכלים המתאימים ◊ חינוך הנער לפי מזלו וטבעו ◊ פחח לא יכול להיות צורף וצורף לא יכול להיות פחח ◊ לזהות את המזון הרוחני שהילד זקוק לו ◊ אחד מוכשר לדברי הלכה ואחר לדברי אגדה ◊ שמחה בחלקנו ובחלק ילדינו

מקורות עיקריים:

מי השילוח ח"א ריש פרשת תולדות ◊ צדקת הצדיק אות קפד ◊ רש"י בראשית כה, כא ◊ אוהב ישראל לפרשת תולדות ד"ה ויתרוצצו הבנים ◊ בראשית רבה סג, י ◊ ספורנו בראשית כה, כח ◊ אור החיים בראשית כז, א ◊ מעבר יבק, שפת אמת ריש פרק יג ◊ ביאור הגר"א משלי כב, ו ◊ מלבי"ם משלי כב, ו ◊ הסכמות הרא"ה עמ' 107 ◊ אורות התורה ט, ו ◊ מנוחה וקדושה שער התורה ח"ב אות כג

נשואי יצחק עם רבקה והולדת התאומים

פרשת תולדות פותחת בסיפור לידתם של יעקב ועשיו ושנותיהם הראשונות, וכך נאמר בפסוק הראשון בפרשה:

"וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק".¹

הכפילות בפסוק בולטת לעין, אם יצחק הוא בנו של אברהם, אז ברור שאברהם הוליד את יצחק. על כל פנים הכתוב ממשיך ומספר על נשואי יצחק, על הריונה של רבקה ועל תהליך ההריון והלידה.

"וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתוֹ אֶת רַבֵּקָה בַת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדַן אִרְם אֲחֹת לָבָן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה: וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לָהּ לְנִכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָה הוּא וַיַּעֲתֶר לוֹ ה' וַתְּהַר רַבֵּקָה אִשְׁתּוֹ: וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנִכִּי וַתִּלְדָּה לְדָרְשׁ אֶת ה': וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבֶטְנָהּ וְשְׁנֵי

¹ בראשית כה, יט.

לְאֵמִים מִמַּעֲיָד יִפְרְדוּ וְלֹאִם מִלֵּאִם יִאָמְצוּ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לְלֵדָת וְהָנָה תוֹמָם בְּבִטְנָה:
וַיֵּצֵא הָרֵאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלֹ כְּאֲדָרְת שְׁעָר וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֶשׂוֹ: וְאַחֲרָי כֵּן יָצָא אַחִיו וַיְדוּ אַחְזָת בְּעַקֵּב
עֶשׂוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן שָׁנָה בְּלֵדָת אֹתָם².

כעת יש דילוג של שלוש עשרה שנה שבהן הנערים גדלים.

"וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֶשׂוֹ אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שְׂדֵה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֲהֻלִים"³.

מעניין מה קרה באותן שלוש עשרה שנים, מה הביא לכך ששני הנערים הללו שגדלו באותו בית, בחרו כל אחד בדרך שונה כל כך מזו של האחר.

תשוקה לתורה – אברהם מתחיל ויצחק ממשיך

נשוב לפסוק הראשון, "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יַצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יַצְחָק". הכפילות שבפסוק מלמדת אותנו שלא מדובר כאן רק על הפן הביולוגי המלמד שיצחק נולד לאברהם ושרה, אלא גם על הפן הרוחני. קלסתר פניו של יצחק היה דומה לקלסתר פניו של אברהם, לא רק דמיון חיצוני אלא דמיון פנימי-נשמתי, שכן "עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"⁴. התולדות של יצחק, אלו ההנהגות והמעשים שלו. המשכיות התורה עוברת מאברהם ליצחק והמהלך האלקי הולך ומתגלה בעולם.

רבי מרדכי יוסף ליינר⁵, בעל "מי השילוח"⁶, מפתח יותר את הדברים, וכותב:

"...ענין אברהם אבינו היה, שהיה משתוקק תמיד לדברי תורה מאוד מאוד, ושיתפרסם בעולם כי ה' יתברך מלך עליהם.

וזאת הוא מידות האהבה, ומידות יצחק הוא מידות גבורה, היינו אחר שנתברר זאת וירד התגלות ה' יתברך בעולם הזה, וזאת יקרא גבורה, כמו דאיתא בגמרא, כך שמע משה מפי הגבורה, ויצחק היה גם כן נקרא גבורת ה' יתברך בעולם.

וזה שאמר הכתוב 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם' כו', היה תולדות יצחק אבינו הוא פרסום התגלות ה' יתברך בעולם הזה. 'אברהם הוליד את יצחק', היינו על ידי תשוקת אברהם היתה זאת,

² בראשית כה, כ-כו.

³ בראשית כה, כז.

⁴ רש"י בראשית ו, ט.

⁵ רבי מרדכי יוסף ליינר מאיזביצא (טומשוב), התק"ס-התרי"ד - מחבר הספר "מי השילוח" ומייסד חסידות איזביצא ראדזין. בצעירותו היה תלמיד של רבי שמחה בונים מפשיסחא. לאחר פטירתו בשנת תקפ"ז הצטרף לקבוצת החסידים שקיבלו עליהם את הנהגתו של רבי מנחם מנדל מקוצק אותו הכיר כבר מילדותו בעיר טומשוב. בהיותו בקוצק, היה מנהיג את ההמון שהיו באים לצורכי פרנסה ולצורכי הדרכה בעבודת ה', בהוראת הרבי מקוצק שהיה שולח אליו חסידים שונים כשהוא עצמו היה עסוק מדי מכדי להדריכם. בין תלמידים אלו נמנה תלמידו הקרוב וממשיך דרכו, רבי לייבל"ה איגר, נכדו של רבי עקיבא איגר. מאוחר יותר פרש רבי מרדכי יוסף מקוצק יחד עם חסידים רבים וקבע את חצרו בתחילה בטומשוב ומאוחר יותר באיזביצא שליד לובלין. לאחר שלוש עשרה שנות הנהגה נפטר רבי מרדכי יוסף. את מקומו מילאו בנו רבי יעקב ותלמידו רבי לייבלי איגר, נכדו של רבי עקיבא איגר. רבי מרדכי יוסף עצמו לא כתב את דברי תורתו, אולם לאחר פטירתו ליקט נכדו, האדמו"ר גרשון חנוך הניך ליינר, חלק מדברי התורה והוציא אותם בספר "מי השילוח". שם הספר הוא על פי דברי רבי שמחה בונים מפשיסחא שאמר עליו שתורתו היא "כמי-השילוח ההולכים לאט לאט, אבל חופרים עמוק עמוק". כמו כן ראשי התיבות של שמו יוצרים את המילה "מי". נכדו כותב בהקדמה כי "בכמה מקומות יקשו הדברים לאנשים אשר לא הורגלו בדברים כאלה", ואכן פרסום הספר עורר התנגדות אצל חלק מהציבור.

⁶ מי השילוח ח"א ריש פרשת תולדות.

כי התשוקה הוא מידות אברהם, וכן כל דברי תורה אמתיים, אין להם הולדה רק אחר גודל תשוקה שישתוקק האדם להם".

אברהם אבינו הולך ממקום למקום וקורא בשם ה', "מודיע אותו ואלקותו לבני אדם"⁷, ויצחק ממשיך בהפצת האמונה, "כי בא במקום חדש אשר לא שמעו את שמעו ולא ראו את כבודו והגיד כבודו בגוים ההם"⁸.

יצחק אבינו ממשיך את מסע הפרסום והתעמולה שהתחיל אביו, אברהם אבינו ייצר את הדי. אן. איי של התשוקה לדברי תורה, ויצחק ממשיך ומעצים את מה שאביו התחיל.

ימ"ח מיוחד שמופקד על מנות אחרונות

ממשיך בעל "מי השילוח":

"...והוא למשל לאדם ששבע מאכילה, ואף על פי כן אם בא לפניו מאכל טוב, המאכל הזה ממשיך לו תאוה וחשק לאכול יותר, וכן הוא הענין בדברי תורה. וזה שאנו מתפללין בכל יום 'והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו', היינו שימתקו לנו הדברי תורה, שיהיה לנו בכל פעם תשוקה יותר אליהם. וזה פירוש הפסוק 'ואכלתם אכול ושבוע', ונפילת הלשון מורה על זה, דעל ידי האכילה יבוא לך חמדה יותר, והוא למשל לדברי תורה, כמו שנתבאר".

כשאדם מסיים את סעודתו ומרגיש שבע, אם יגישו לו גלידה למנה אחרונה, הוא ימצא לה מקום. באפסנאות הפרטית שלנו שמור ימ"ח (יחידת מחסני חירום) מיוחד שמופקד על מנות אחרונות...

תפילתנו היא, שהתורה תהיה ערבה לחכנו כמו המנה האחרונה. התשוקה לריבוי של תורה באה מכוחו של אברהם אבינו, וממשיכה ביתר שאת אצל יצחק.

התשוקה היא הבסיס ללימוד תורה

רבי צדוק הכהן מלובלין⁹, שהיה מתלמידיו של בעל "מי השילוח", מבאר שהתשוקה היא הבסיס ללימוד תורה, וזו לשונו¹⁰:

"ההתחלה לדברי תורה הוא ה'חשק', כמו שנאמר: 'בתורת ה' חפצו' (תהלים א, ב), ואז נקרא תורת ה', כמו שאמרו בעבודה זרה (יט ע"א).

⁷ רמב"ן בראשית יב, ח.

⁸ רמב"ן שם.

⁹ רבי צדוק הכהן מלובלין (פולין), התקפ"ג-התר"ס - גאון מופלא, בקי בנגלה ובנסתר, במקרא, במדרשי חכמים, בראשונים ובאחרונים, וכן במדעים שונים. נחשב לאחד היוצרים המקוריים והפוריים ביותר מבין גדולי החסידות. בהגותו יש שילוב נדיר של למדנות תורנית ופרשנות חדשנית עם תורות הקבלה והחסידות. שייך בדרכו לחסידות איז'ביצה-ראדזין של רבי מרדכי יוסף ליינר, ולחסידות לובלין של רבי יהודה לייב איגר. נודע כבר סמכא בזיהוי והכרת כתב-יד, מה שמשיך אליו תלמידי חכמים וחוקרים שרצו לקבל מידע על תיארוך ואמיתיות הכתבים שבידם. בין ספריו: "צדקת הצדיק" - פסקאות קצרות בנושאים שונים בעבודת ה', "פרי צדיק" על התורה, "ריסי לילה" עם קונטרס "דברי חלומות", "לבושי צדקה" על ספרי בעל הלבושים, "קדושת שבת" עם קונטרס "שביתת שבת", "משיב צדק", "מחשבות חרוץ", "דברי סופרים" עם "קונטרס זכרונות", "דובר צדק", "ישראל קדושים", "שיחות מלאכי השרת", "תקנת השבין" על מצוות התשובה ו"דברי חלומות".

¹⁰ צדקת הצדיק אות קפד.

ואחר כך ה'השגה', שנקרא: 'ובתורתו יהגה' וגו'.

וה'חשק' גדול יותר, כמו ששמעתי על פסוק: 'טוב שם משמן טוב' (קהלת ז, א), ועל מאמר חז"ל: גדולה שימושה וכו' (ברכות ז ע"ב). ומכל מקום זהו בהתחלה ובילדות, שאז החשק גובר. ועל זה אמרין שילהי שבת (קנב ע"א): ינקותא כלילא דורדא וכו'. עיין שם שבח הילדות וגנות הזקנה, שאז החשק כבה.

ומכל מקום אמרו ז"ל (קנים פ"ג, מ"ו): זקני תלמידי חכמים וכו'. וכן בכמה מקומות נשתבחו זקנים, וכמו שאמרו בשמות רבה (ה, יב, ובויקרא רבה יא, ח), דבאמת אמרו (תענית ז ע"א): הרבה למדתי מרבתי וכו' ומתלמידי יותר וכו' ומרבתי. היינו ההתחלה והחשק".

כדי ללמוד תורה צריך חשק. אצל ילד החשק הוא עוצמתי, כשהוא שומע מתיקות של תורה, ניתן לראות את הפה הפתוח והעיניים הגדולות. ניתן לחוש אצלו את החיבור וההתלהבות, ותפילתנו היא, שאותה התלהבות תלווה אותו לאורך ימים ושנים. לגירסא דינקותא יש כוח מיוחד, "הלומד ילד, למה הוא דומה? לדיו כתובה על נייר חדש. והלומד זקן, למה הוא דומה? לדיו כתובה על נייר מחוק"¹¹. כשכותבים על נייר חלק, ההטבעה גדולה יותר, וכיון שהנייר חלק והילד נקי מכל מחשבה חיצונית, גם התשוקה גדולה יותר.

מה יגרום לילד להתפלל טוב יותר?

אברהם מייצר כוח של תשוקה לתורה ומעביר אותו ליצחק, ויצחק מעביר אותו הלאה לכל הדורות. הלימוד המופלא הזה מביא אותנו אל הפסוקים הבאים.

"וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתוֹ אֶת רַבֵּקָה בִּתְנוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדַן אֲרָם אָחוֹת לְבֶן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה: וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לָהּ לְנִכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָה הוּא וַיַּעֲתֶר לוֹ ה' וַתְּהַר רַבֵּקָה אִשְׁתּוֹ"¹².

בן ארבעים שנה היה יצחק כשנשא את רבקה לאישה, וכעת הוא בן שישים, כלומר עשרים שנות עקרות עברו על יצחק ורבקה עד שזכו בהריון, עשרים שנה של תפילות ובקשות.

שניהם עמדו בתפילה לפני ה', "זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת"¹³, ולבסוף נעתר ה' לתפילותיו של יצחק. הסיבה לכך שדווקא תפילותיו של יצחק התקבלו לפני ה' מבוארת ברש"י¹⁴, וזו לשונו:

"ויעתר לו - לו ולא לה, שאין דומה תפילת צדיק בן צדיק, לתפילת צדיק בן רשע, לפיכך 'לו' ולא 'לה'".

רבקה בוודאי היתה צדקת, ומדוע העובדה שאביה היה רשע פוגמת באישיותה, אדרבה, העובדה שאבא שלה היה רשע, ואף על פי כן היא שמרה על עצמה ובחרה בטוב, מלמדת על גדולתה?

רבקה היתה גדולה, ואיננו ממעיטים חלילה בגדולתה, אבל ליצחק אבינו היה יתרון, הוא קיבל את כוח התשוקה והתפילה מאברהם אביו, ואינה דומה תפילה של מי שיש לו מסורת מבית אבא למי שאין לו. ילד שזוכה לעמוד ליד אבא בתפילה, ולראות את הדבקות שלו בתפילה, ואת הדמעות שלו בנעילה של יום

¹¹ אבות פ"ד, מ"כ.

¹² בראשית כה, כ-כא.

¹³ רש"י בראשית כה, כא.

¹⁴ שם.

כיפור, אז כשהילד הזה מגיע לגיל שבו גם הוא כבר מתפלל, אז כשהוא נכנס לתפילה הוא מתרגש, המילים פועלות עליו, הוא חש את התפילה ומרגיש איך היא פועלת על עולמו הפנימי.

כשאנחנו הולכים יד ביד עם ילדינו לבית הכנסת, אנחנו מייצרים אצל הילד את הרצון לתפילה. כשהילד יושב על ברכי אביו בתפילה, ואבא מראה לו בחיבה היכן עומדים והיכן יושבים, היכן כורעים והיכן זוקפים, זה מה שיגרום לו במהלך השנים להתפלל טוב יותר.

השאלה אם יהודי יהיה בן תורה, מתחילה בניגון של בית אבא. התשוקה והדבקות שהילד חווה בבית אבא מלוות אותו לאורך ימים ושנים ומעצבות את אישיותו.

למה העובר כולו בא מהצד שלי?

ב"ה התפילה התקבלה והגיע ההריון הנכסף, אלא שהריון זה היה מלווה במתחים.

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּה וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךְ לְדָרֶשׁ אֶת ה'".¹⁵

השמחה בהריון היא גדולה, אבל ישנה תופעה שלא נותנת לרבקה מנוח, כשהיא עוברת ליד בתי עבודה זרה העובר מפרסם לצאת, וכשהיא עוברת ליד פתחי בתי מדרשות העובר מפרסם לצאת.¹⁶ רבקה הולכת לדרוש את ה'.

"וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךְ לְדָרֶשׁ אֶת ה'".¹⁷

וה' משיב לה:

"שְׁנֵי גוֹיִם בְּבֶטְנְךָ וְשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֶּעֶיךָ יִפְרְדוּ וְלֹאִם מֵלֹאִם יֵאָמֵךְ וְרַב יַעֲבֹד צְעִיר".¹⁸

תשובת ה' אינה מנחמת, להיפך, הידיעה שבקרבה מתקמים שני לאומים מנוגדים בתכלית, היא ידיעה מדאיגה. האם זו הכוונה האלקית, לזרוע דאגה וחשש בליבה של רבקה?!

לשאלה זו נדרש הרבי מאפטא¹⁹, בעל ה"אוהב ישראל"²⁰, וזו לשונו:

"ויתרצצו הבנים בקרבה וגו' למה זה אנכי גו'. ופירש רש"י ז"ל: אם כן גדול צער העיבור, למה זה אנכי מתאווה ומתפללת על הריון? וזה פלא גדול, שצדקת כרבקה לא תתרצה שיהיו לה בנים לגודל צער העיבור. ובפרט שמכבר ידעה ודאי מצער העיבור מפי השמועה. ועם כל זה התפללה שיהיה לה בנים לגודל האושר הטוב הנצחי המקווה.

ועוד: מהו התירוף 'שני גוים בבטנך', וכי מפני זה יוסר ממנה הצער והכאב שיש לה?."

תגובת רבקה מעוררת קושי: בגלל שיש לה צער, היא לא רוצה שיהיו לה ילדים?! וכי עד עתה לא ידעה שיש מושג כזה שנקרא 'צער העיבור'?! ועוד: מה פשר התשובה האלקית 'שני גוים בבטנך', איזו נחמה יש

¹⁵ בראשית כה, כב.

¹⁶ ראה רש"י בראשית כה, כב.

¹⁷ בראשית כה, כב.

¹⁸ בראשית כה, כג.

¹⁹ רבי אברהם ישוע השל מאפטא (פולין-אפטא), התקט"ו-התקפ"ה - בילדותו למד אצל רבי אלימלך מליז'נסק. שימש כרב בעיירות שונות, ולבסוף בעיירה אפטא, על שמה נקרא. זכה לכינוי "אוהב ישראל". בסוף ימיו חזר למז'בוז' שבגליציה (אוקראינה) ושם נפטר. מחבר הספרים: "אוהב ישראל" ו"תורת אמת".

²⁰ אוהב ישראל לפרשת תולדות ד"ה ויתרצצו הבנים.

בה, אדרבה, קודם היה צער ביולוגי-טבעי, ועכשיו נוסף צער נפשי. הידיעה שלא מדובר במשהו זמני וחולף, אלא במלחמת חיים מתמשכת, זו לא בדיוק בשורה מרגיעה.

"אכן יש לומר, דהנה רבקה אמנו הצדקת ע"ה, כשראתה גודל הכאב והצער שיש לה מעיבורה, אין להעריך ומעולם לא שמעה כזאת. והבינה מזה שבדאי העובר שבבטנה יהיה מוכן להיות רשע, אין כמוהו בתכלית הרשע, ומכף רגל ועד ראש אין בו מתום".

רבקה היתה בטוחה, שבקרבה מתרקם עובר שנגזר עליו להיות רשע מוחלט, והתחילה לשאול את עצמה, מה גרם לכך.

"ודנה בעצמה מאין נמשך בחינת רשע כזה, אין זה כי אם משורשה שהיא בת בתואל, ובפרט שאחיה היה לבן מפורסם ברשעתו. ורוב בנים הולכין אחר אחי האם (בבא בתרא קי ע"א). אמנם עם כל זה היה לפלא בעיניה למה יהיה העובר שבמעיה כל כך בתמימות הרשע, הלא האב מזריע הלבון והעינים כו' כמאמר חז"ל (נדה לא ע"ב), ומהראוי היה להיות על כל פנים בהעובר גם כן איזה מידות טובות וישרות מבחינת אביו שהיה צדיק בן צדיק, ולא ידעה כי תאומים בבטנה. והבינה מגודל צערה, שיהא העובר מוחלט ברשע בתכלית הרשע שאין כמוהו. ותאמר: אם כן הוא, כמו שאני דנה בעצמי שהעובר יהא רשע מצד בחינת משפחתי ומחצבי, הלא על כל פנים מהראוי היה שיהיה בו גם כן מידות ישרות מצד אביו הצדיק".

רבקה מהרהרת בליבה: אם תכונות העובר היו באות אך ורק מן האישה הייתי מבינה, סוף סוף אני יודעת מאיזה בית באתי ומי הם האחים שלי, אבל כיצד יתכן שלא נדבק בעובר משהו ממידותיו ותכונותיו של יצחק, שהוא צדיק בן צדיק!?

"למה זה אנכי. רוצה לומר, שיהא כולו 'אנכי', כמו בחינתי ומחצבי ולא יהיה בו שום מידה טובה וישרה מצד אביו הצדיק גם כן. ולזה 'ותלך לדרוש את ה'".

למה העובר כולו בא מהצד שלי, למה הוא לא קיבל שום מידה או תכונה מיצחק אביו?

"ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך, ואחד יהא בתמימות צדקות, והשני יהיה רשע גמור בתכלית הרשע. וגם זה אינו מחמת רוע תכונת מחצבתך, כי את צדקת באמת, ולכן בבטנך המה שניהם צדיקים. רק 'ממעיק יפרדו' מצד הבחירה אשר יטה כל אחד לבבו לרצונו ולבחירתו.

וסוד הדבר הנמשך שייוולד רשע כזה מצדיקים אלו, הוא מחמת שיצחק אבינו ע"ה הרהר אז בסוספיתא דדהבא, בחינת זוהם הזהב, ומזה נמשך בחינה זו, וכמבואר בזוהר הקדוש (סוף פרשת מצורע). והבן זה".

כלומר יש כאן תאומים, שלכל אחד נטיות משלו, לאחד יש נטיות של רשעות מבית אבי אמו, ולשני יש נטיות של צדקות מבית אביו, אבל סוף סוף לשניהם יש בחירה חופשית, ואין זה מוכרח שצד הרשעות יצא לפועל. אין לתלות שום אשמה ברבקה הצדקת ובמוצאה.

משל להדס ועצבונות

מכאן אנו מגיעים לשלב הלידה והגידול.

"וימלאו ימיה ללדת והנה תומם בבטנה: ויצא הראשון אדמוני פלו כאדרת שער ויקראו שמו עשו: ואחרי כן יצא אחיו וידו אֶחָזֶת בְּעֵקֶב עֵשָׂו ויקרא שמו יעקב ויעקב בן ששים שנה בלדת אתם:

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֵב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אַהֲלִים²¹.

המדרש מתאר את תהליך הגידול של יעקב ועשיו בשנותיהם הראשונות, וכותב²²:

"ויגדלו הנערים, רבי לוי אמר: משל להדס ועצבונית שהיו גדילים זה על גבי זה, וכיון שהגדילו והפריחו, זה נותן ריחו וזה חוחו (זה נותן ריח וזה נותן קוצים), כך כל י"ג שנה שניהם הולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר. לאחר י"ג שנה זה היה הולך לבתי מדרשות וזה היה הולך לבתי עבודת כוכבים.

אמר רבי אלעזר: צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה, מיכן ואילך צריך שיאמר: 'ברוך שפטרני מעונשו של זה'."

יצחק אבינו ורבקה אמנו מבקשים לשלוח את בניהם לאותו תלמוד תורה, כדי ששניהם ילכו באותה הדרך.

יצחק אהב קודם כל את יעקב

על הפסוק "וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֲשׂוֹ כִּי צִיד בְּפִיו וְרִבְקָה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב" כותב הספורנו²³:

"וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת עֲשׂוֹ - גם את עשו, אף על פי שידע בלי ספק שלא היה שלם כיעקב."

כלומר אין כאן שלילה כלפי יעקב, אלא 'גם את עשיו'. יצחק אהב קודם כל את יעקב, הוא ראה שיעקב הוא 'איש תם יושב אוהלים', איך אפשר לא לאהוב אותו, כולו מלא תורה, כולו מלא אמונה, הוא הולך בדרך של אבא ובדרך של סבא.

רבקה לעומת זאת, אוהבת את יעקב:

"וְרִבְקָה אוהבת את יעקב לבדו, מפני שהכירה ברשעו של עשו."

אפשר היה לחולל אצל עשיו שינוי

כשיצחק אבינו מבקש לברך את עשיו, הוא מנסה בכך לקחת את הכוח הגשמי שלו ולתעל אותו למקום הנכון. יצחק אבינו מאמין שהברכה הזו תחולל אצלו שינוי מהותי, כפי שכותב בעל "אור החיים" הקדוש²⁴:

"וטעם יצחק שהיה חפץ לברך עשיו הרשע, כי חשב שבאמצעות הברכות יתהפך למידת הטוב ויטיב דרכיו, כי הצדיקים יכאבו בעשות בניהם רשע, והיה משתדל עמו להטיב, ואפשר שהיה מועיל."

אב שרואה את בנו סוטה מן הדרך, הוא מתמלא בצער וכאב, ונושא תפילה מן המקום העמוק ביותר. הורים שרואים שהפרי שלהם איננו שלם, או ח"ו, שהפרי שלהם הוא פרי באושים, הצער שלהם גדול עשרות מונים מכל אדם אחר בעולם שנוגע בדבר.

"ותמצא שאמרו ז"ל (בראשית רבה עו, ט), כי נענש יעקב שמנע דינה מעשיו, שאפשר שהיתה מחזירתו למוטב, הרי שאפשר לו לחזור למוטב."

²¹ בראשית כה, כד-כז.

²² בראשית רבה סג, י.

²³ ספורנו בראשית כה, כח.

²⁴ אור החיים בראשית כז, א.

אפשר היה לחולל אצל עשיו שינוי, לעשיו יש בחירה, ואם היה נעשה מאמץ גדול יותר להחזירו למוטב, יכול להיות שזה היה מצליח.

ברכת הורים עודפת על ברכת אחרים

בספר "מעבר יבק"²⁵ כותב רבי אהרן ברכיה די מודינה²⁶, מגדולי רבני איטליה לפני למעלה מארבע מאות שנה, על הזהירות שצריכה להיות להורים ביחס לילדיהם, וזו לשונו:

"יש הרבה דברים שבנים של אדם מתים עליהם, ותלמיד חכם היודע זה ואינו נזהר עתיד ליתן את הדין (ספר חסידים סימן תעח). ואין לקלל בניו ובנותיו, כי ברית כרותה לשפתיים, וכמו שברית כרותה לשפתי ברכת הורים להיות עודפת על ברכת האחרים, להיות נפש הבנים עלולים תחתם, כן ח"ו קללתם, אפילו על חנם היא באה, כמו שאמרו (מכות יא ע"א) על קללת חכם, וגם על זה רחיק הבן מאביו ומאמו אם אי אפשר לו בענין אחר, פן יבולע לו ולמשפחתו".

קללת הורים ח"ו פועלת יותר מקללת אחר, ולכן דרושה בזה זהירות רבה. אבל באותה מידה גם ברכת ההורים עודפת על ברכת אחרים. כלומר לפני שהולכים לבקש ברכות מצדיקים, צריך לבקש ברכה מההורים. אין כמו תפילה של אב ואם על ילדיהם, אנחנו צריכים להתרגל לברך את ילדינו, ושהבר יהיה שגור על לשוננו.

ה"סטייפלר" מוריד דמעות כדי שחיימק'ה שלו יצא בן תורה

בספר "קדושת הבנים" מספר הרב אהרן סימן טוב, שהיה אצל ה"סטייפלר", רבי יעקב ישראל קנייבסקי, כמה חודשים לפני פטירתו, ושאל אותו, מה יש לעשות כדי שהילדים יהיו צדיקים וילכו בדרך התורה. ענה לו ה"סטייפלר", שעד עכשיו הוא מתפלל ומוריד דמעות כדי שחיימק'ה שלו יצא בן תורה. חיימק'ה של ה"סטייפלר", זה הגאון הרב חיים קנייבסקי שליט"א, שהיה כבר אז גברא רבא, מפורסם בגאונותו ושקידתו העצומה, ובכל זאת לא הפסיק אביו הצדיק להתפלל עליו.

רבי חיים קנייבסקי, כבר כשהיה נער היה מגדולי ישראל. במלאת שמונים לגאון הרב אביגדר נבצל שליט"א פרסמו מכתבים ששלח הרב נבצל בימי נעוריו לרבי חיים קנייבסקי שהיה אז צעיר לימים, וכבר אז התייחס אליו כאחד מגדולי ישראל.

מספיק להתבונן על מרחב הנושאים שנגע בהם בספריו²⁷ כדי להבין איזו גדלות יש כאן, התורה כולה פרוסה נגד עיניו בבהירות מופלאה, ועדיין ה"סטייפלר" מתפלל על חיימק'ה שלו שיגדל בתורה. זה מופלא ביותר!

²⁵ מעבר יבק, שפת אמת ריש פרק יג.

²⁶ רבי אהרן ברכיה די מודינה (מודינה), הש"כ-השצ"ט - גאון ומקובל, תלמיד הרמ"ע מפאנו, רבי ישראל סרוק ורבי הלל ממודינה, מגדולי חכמי המקובלים. מחבר הספרים "מעבר יבק" ו"אשמורת הבקר". בספר "מעבר יבק" מאה ושתיים עשרה פרקים (בגימטריה יבק) שמלווים את החולה ל"ע ואת בני משפחתו במשך מחלתו, ובמידת הצורך ביציאת נשמתו וקבורתו. הספר מחולק לכמה שערים: שפתי צדק - דרושים והנהגות לחולה, דיני גוסס, סדר וידוי, סדר רחצת המת, סדר הקבורה, סדר ההשכבה ועוד. שפת אמת - דרושים והנהגות בענין הנשמה וסדר צידוק הדין. שפתי רננות - דרושים בעניני פטירה וקבורה, ועוד.

²⁷ הגאון רבי חיים קנייבסקי חיבר ספרים רבים, בהם: "שונה הלכות" (ג' חלקים) - קיצור פסקי המשנה ברורה וה"חזון איש", "שערי אמונה" - ביאורים וחיידושים על המשניות שבסדר זרעים, "דרך אמונה" (ה' חלקים) - על הלכות זרעים שבספר "משנה תורה" לרמב"ם (ערוך במתכונת ה"משנה ברורה"), "דרך חכמה" - על הלכות קדשים בספר "משנה תורה" לרמב"ם (ערוך כמו ה"משנה ברורה". בינתיים הופיע חלק אחד), "שקל הקודש" - פירוש על הלכות קידוש החודש לרמב"ם, "אורחות

לתת את הכלים המתאימים

אם היינו זוכים ותפילתו של יצחק היתה מתקיימת, אם עשיו היה מחליט ללכת בדרך טובים ולהתחבר למגמה של יעקב, כל העולם היה נראה אחרת, עוד לפני שהעולם התחיל הכל כבר היה נגמר, כל הסבל והייסורים שבאו על האנושות לאורך הדורות היו נחסכים, והגאולה השלמה כבר היתה מגיעה.

אבל תכונת הנפש היסודית של עשיו גברה, עשיו הוא 'איש יודע ציד איש שדה', זה עולמו וזו דרכו. מה שנותר, זה לתת לו את הכלים המתאימים לעולם שבו הוא מצוי, בניגוד ליעקב שמטבעו הוא 'איש תם יושב אוהלים', כולו תורה וכולו אמונה. המציאות הזו ששניהם הולכים יחד לבית הספר, אינה מתאימה לתכונות היסוד שלם, צריך לדאוג שתהיה הפרדה ביניהם ושכל אחד יקבל את מה שמתאים לו.

חינוך הנער לפי מזלו וטבעו

בביאור הגר"א לספר משלי עומד הגאון מוילנא²⁸ על משמעות הפסוק "חֲנוּךְ לְנֶעֶר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַם כִּי יִזְקֶינָה לֹא יִסוֹר מִמֶּנָּה"²⁹, ומבאר:

"'חֲנוּךְ לְנֶעֶר', כשהוא עוד נער, ואז גם כשיזקין לא יסור. והעניין: כי האדם אי אפשר לו לשבור דרכו, כלומר מזלו שנוולד בו... וזה שאמר 'חֲנוּךְ לְנֶעֶר עַל פִּי דַרְכּוֹ', דרך מזלו וטבעו, כך תחנכהו לעשות מצוות, ואז גם כשיזקין לא יסור ממנה, אבל כאשר תעבירהו על מזלו, עתה ישמע לך מיראתו אותך, אבל אחר כך, בעת יוסר עולך מעל צווארו, יסור מזה, כי אי אפשר לו לשבור מזלו".

ההתפתחות של הילד תלויה בתקופת הגידול הראשונה שלו, ותפקידו של המחנך הוא לזהות את האפיק החינוכי שמתאים לילד ומסוגל להצמיח אותו. הגמרא בשבת³⁰ אומרת, שמי שנוולד במזל מאדים, יש לו עתיד של שופך דמים, אבל אם ינתבו את הכוחות שלו לכיוונים חיוביים, אז הוא יכול להיות שוחט או מוהל. מוהל זה עדינות שבעדינות, הוא נפגש עם הטוב שבילדות ומסיר את ערלת החיים. שוחט זה פחות עדין, אבל זה דבר קדוש וזיכוי הרבים. ישנה הלכה, ששוחט לא ימול בסכין של שחיטה, משום מעשה שהיה³¹, שלא יתבלבל ח"ו.

מחנך שמצליח לגעת בנקודת השורש של המתחנך, אז המתחנך הופך להיות כלי קיבול, אבל אם הוא עסוק כל הזמן בלכופף אותו, אז ביום שהוא יוכל להתנער מכל מה שהעמיסו עליו, הוא יעשה זאת ויחזור לטבעו.

יושר" - מוסר, "נחל איתן" - על הלכות עגלה ערופה, "טעמא דקרא" - חידושים על התורה, נביאים וכתובים, "בשער המלך" - בירורים וציונים על הקדמת הרמב"ם לספרו "משנה תורה", "ישוב הדעת" - יישובים לקושיות שהניח המהרש"א ב"יש ליישב".

²⁸ רבי אליהו קרמר (הגאון מוילנה) (ליטא), הת"פ-התקנ"ח - מגדולי חכמי התורה בישראל. שלט בכל מקצועות התורה ובשאר חכמות. בקיאותו וידענותו העצומה זיכו אותו בכינוי "הגאון מוילנה". על-אף שלא החזיק במשרה רשמית כלשהי, קנה לו מעמד של מנהיג חשוב בדורו ובדורות הבאים אחריו. כתביו לא ראו אור בחייו אך לאחר מותו נדפסו כשבעים ספרים המיוחסים לו, וביניהם: פירוש למשנה, פירושים לזוהר, תיקונים לספר יצירה ולספרא דצניעותא, פרשנות לתנ"ך ועוד.

²⁹ משלי כב, ו.

³⁰ שבת קנו ע"א.

³¹ ראה ברית אבות יא, ב.

פחה לא יכול להיות צורף וצורף לא יכול להיות פחה

דברים דומים כותב המלבי"ם בפירושו לספר משלי³²:

"חנוך לנער על פי דרכו, מצוה ב' דברים:

א. שיחנכו את הנער, והוא שירגילונו מנעוריו אל השלמות, אם בדעות, אם במעשים ובמידות, כי ההרגל שיורגל בנעוריו, יעשו בו חיקוי עצום ורושם שמור בנפש, לא יסור גם לעת זקנה. לא כן החינוך שיתחנך בגדלותו, אין החיקוי קבוע בנפש, וימוש ממנו לעת זקנתו.

ב. מצוה שיהיה החינוך על פי דרכו, כי כל אדם מסוגל מטבעו לענין אחר, בין בדעות - יש שמוחם חד, ויש ששכלם ישר בלתי מחודד, וצריך ללמדם כפי ההכנה שנמצא בו. ובין במעשים - יש שמוכן לאומנות מיוחד, ולמידה מיוחדת, ויקבל אותה בקל. וזה יוכר בהנער לפי התשוקה, ולפי מה שמשתדל בעצמו באיזה דבר מיוחד, צריך לחנכו לפי דרכו ולפי הרושמים שיש בו אל מה שהוא מוכן אליה, שאז לא יסור ממנה גם כי יזקין. לא כן אם יחנכהו אל מה שהוא זולת טבעו".

יש אדם שעובד בצורפות, יש לו מוטוריקה עדינה, והוא עושה נפלאות. אבל כשמבקשים ממנו לעסוק בפחחות, במוטוריקה גסה, פתאום נראה כאילו יש לו שתי ידיים שמאליות. ויש פחה, שיכול להיות מומחה גדול ולספק עבודות פחחות בסיטונאות, אבל כשמבקשים ממנו לעסוק במוטוריקה עדינה, אין לו מושג איך עושים את זה.

לזהות את המזון הרוחני שהילד זקוק לו

מרן הרב קוק באחת מהסכמותיו³³ מחדד יותר את הדברים, וכותב:

"כאן, בפרשה קטנה זו, כל טוב החינוך מונח. הננו למדים, שגם לנער בהגיעו לגיל החינוך, כבר יש לו דרך מיוחד, דרכו שלו.

ואם יש לו דרכו המיוחד לו, אין ספק שאנחנו הגדולים אשר כבר התרחקנו מאותה הדרך של הנער, הימים ושטף החיים נשא אותנו הלאה, הננו חייבים, בבואנו לחנך את הנער שלנו, לשוב ולהסתכל בנשמת הנער, להבין את דרכו, כדי שנוכל לחנכו על פי דרכו, ואז, רק אז, בטוחים נהיה שהתוצאה של חינוך כזה תהיה אותה השאיפה אשר אנחנו עורגים, כי 'גם כי יזקין לא יסור ממנה'".

מבוגר שמתבונן בילד, לא תמיד הוא מצליח להבין את המניע למעשיו, יש שינויים תרבותיים שאנחנו לא מסוגלים להבין, הפער בין הדורות הוא עצום. הקצב המהיר של ההתפתחות העולמית גורם לכך שבכל שלוש שנים נדמה לנו כאילו התפתח כאן דור חדש.

עלינו ללמוד את הנפש של הילד, בלי זה לא נוכל לחנך אותו. עלינו לזהות מהו המזון הרוחני, התרבותי והמנטלי שהילד זקוק לו, וכך הילד יוכל לקבל את הכלים הדרושים לו ולהתקדם קדימה.

³² מלבי"ם משלי כב, ו.

³³ הסכמות הראי"ה עמ' 107.

אחד מוכשר לדברי הלכה ואחר לדברי אגדה

ב"אורות התורה"³⁴ מתאר מרן הרב קוק את המצוקה שמלווה את האדם בשעה שתחום עיסוקו איננו מתאים לנפשו, ואלה דבריו:

"ישנם שיצאו לתרבות רעה, מפני שבדרך לימודם והשלמתם הרוחנית בגדו בתכונתם האישית המיוחדת. הרי שאחד מוכשר לדברי אגדה, וענייני ההלכה אינם לפי תכונתו להיות עסוק בהם בקביעות, ומתוך שאינו מכיר להעריך את כשרונו המיוחד הוא משתקע בענייני הלכה, כפי מנהג המורגל, והוא מרגיש בנפשו ניגוד לאלה העניינים שהוא עוסק בהם, מתוך שההשתקעות בהם אינה לפי טבע כשרונו העצמי.

אבל אם היה מוצא את תפקידו וממלאו, לעסוק בקביעות באותו המקצוע שבתורה, המתאים לתכונת נפשו, אז היה מכיר מיד שהרגשת הניגוד שבאה לו בעסקו בענייני ההלכה לא באה מצד איזה חסרון בעצמם של הלימודים הקדושים והנחוצים הללו, אלא מפני שנפשו מבקשת מקצוע אחר לקביעותה בתורה, ואז היה נשאר נאמן באופן נעלה לקדושת התורה, ועושה חיל בתורה במקצוע השייך לו, וגם עוזר על יד אותם שידם גוברת בהלכה, להטעימים מנעם האגדה.

אמנם כיון שאינו מכיר את סיבת הרגשתו הניגודית בלימוד, והוא מתגבר נגד טבעו, תיכף כשנפתחים לפניו איזה דרכים של הפקר הוא מתפרץ ונעשה שונא וער לתורה ולאמונה, והולך מדחי אל דחי, ומהם יצאו מה שיצאו מבני פריצי עמנו, המתנשאים להעמיד חזון ולסמות עינו של עולם".

רבנו הרב צבי יהודה היה מזכיר³⁵ שתי דמויות מפורסמות - ביאליק ואחד העם - שהאקלים החינוכי שבו גדלו לא התאים להם, ולכן הם שנו ופירשו. ביאליק למד בשיבת וולוז'ין המעטירה אצל הגאון רבי חיים מבריסק, בשיבה למצוינים וחדו שכל, אבל נפשו היתה נפש של אגדה ושירה. אחד העם, לעומת זאת, גדל בבית חסידי, אבל הוא היה חד שכל, ולא הסתדר עם תורת החסידות.

שמחה בחלקנו ובחלק ילדינו

נסיים בדברים נפלאים שכתב רבי ישראל איסר מפונוביץ³⁶, מתלמידיו של רבי חיים מוולוז'ין, בספרו "מנוחה וקדושה"³⁷, על דברי המשנה "איזה הוא עשיר? השמח בחלקו"³⁸. המשמעות הפשוטה של דברי המשנה היא, שמי ששמח במה שיש לו ולא מסתכל כל הזמן על השפע של השכן, אז יש לו עושר פנימי, הוא לא מתהלך ממורמר ואחוז קנאה. בעל ה"מנוחה וקדושה" לא מסתפק בזה, ומלמדנו שיש כאן קומה נוספת, וזו לשונו:

"ואמרו: איזהו עשיר השמח בחלקו. פירוש, במה שבידו, אפילו הוא מעט הוא מתרצה בזה, ואינו חומד ומתאוה יותר, נמצא הוא תמיד מלא נחת ומודה לה' על זה המעט.

³⁴ אורות התורה ט, ו.

³⁵ ראה "גדול שימושה" של הרב אברהם רמר (עמ' קלב) ושיחות הרב צבי יהודה (גליון 42 הספרות החדשה עמ' 10).

³⁶ רבי ישראל איסר (פונוביץ'), התק"מ-התר"ל - מבחירי תלמידיו של רבי חיים מוולוז'ין. רבי שלמה אלישיב, בעל ה"לשם", העיד עליו, שהיה איש קדוש ובעל מדרגות בעבודת ה'.

³⁷ מנוחה וקדושה שער התורה ח"ב אות כג.

³⁸ אבות פ"ד, מ"א.

ודע ששמעתי בשם הגר"א, שכן גם במילי דשמיא, צריך להיות שמח בחלקו. אף שבוודאי נכון לחמוד, להיות ליבו פתוח כפתחו של אולם לתורה, וגם לאמר ולחמוד: אימתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, מכל מקום צריך להיות שמח בחלקו שזכה לתורה ולמעשים טובים, כיוון שעושה בכל כוחו המוטל עליו, ולא להתחכם נגד בוראו...

היוצא מדברי הגר"א, שבין במילי דעלמא בין במילי דשמיא צריך שיהא שבע רצון ושמח במה שבידו כעת, הן מעט הן הרבה, ועליו נאמר: 'טוב לב משתה תמיד' - 'טוב לב', ששמח בחלקו, ליבו מלא שמחה כאיש בעת שעושה משתה לחתונת בניו, וכהאי גוונא, העושה משתה שמח כי אם בשעה שטוב ליבו ביין, אבל השמח בחלקו, אצלו השמחה תמיד באין הפסק כלל".

אדם צריך להיות שמח בחלקו הרוחני. גם אם הוא לא בעל כשרון גדול, עליו לשמוח במה שניתן לו. הדברים נכונים לגבי האדם הפרטי, והם נכונים גם לגבי דור ההמשך. הורים צריכים לשמוח בילדיהם, וגם אם היו להם ציפיות ושאיפות, ופתאום הם מגלים שהילד לא מצליח להגיע לרמת השאיפות שבנו עבורו, עליהם לשמוח בו היכן שהוא נמצא, ובלבד שיהיה עובד ה'.